

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА
ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ

ЎЗБЕКИСТОН МОЛИЯ БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНВЕСТИЦИЯ ФОНДЛАРИНИНГ ЖОЗИБАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ

РЕСПУБЛИКА
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
КОНФЕРЕНЦИЯ

МАҚОЛА ВА ТЕЗИСЛАР ТЎПЛАМИ

2020 ЙИЛ
29 АПРЕЛ

МУНДАРИЖА

КИРИШ	11
ТАБРИК СЎЗИ.....	13
<i>Жумаев Н.Х., Рахмонов Д.</i> ИҚТИСОДИЙ ҲАРАКАТСИЗЛИК ИНҚИРОЗИ: ХАЛҚАРО ВА МИЛЛИЙ АМАЛИЁТ.....	15
<i>Эшов М.П.</i> ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ФОНДОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	20
<i>Ташходжаев М.М</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ОЛИЙ ТАЪЛИМНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ	25
<i>Каримов Н.Г.</i> ИНВЕСТИЦИЯ ФОНДЛАРИДА МОЛИЯВИЙ ИНДИКАТОРЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИАТЛАРИ.....	28
<i>Мустафақулов Ш.И., Хамидов Р.Т.</i> ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МОЛИЯ БОЗОРИНИ ИНСТИТУЦИОНАЛ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ	31
<i>Бурханов А.У., Худойқулов Х.Х.</i> БИРЖАВИЙ ИНВЕСТИЦИОН ФОНД EFT (EXCHANGE-TRADED FUND) ИМКОНИАТЛАРИ.....	35
<i>Абдувоҳидов З.Б.</i> КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИНИ КРЕДИТЛАШНИНГ ИННОВАЦИОН МОДЕЛИ.....	38
<i>Абдувалиев С.А.</i> МОЛИЯ-САНОАТ ГУРУҲЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ: ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ ИНВЕСТИЦИОН САЛОҲИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ СИФАТИДА.....	42
<i>Абдужапарова Н.Т.</i> ТЕМИР ЙЎЛ ТРАНСПОРТИ ТИЗИМИДА МОЛИЯВИЙ БОШҚАРУВ МУАММОЛАРИВА ЕЧИМЛАРИ	45
<i>Абдуллаев У.А.</i> ПОВЫШЕНИЕ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ИВЕСТИЦИОННЫХ ФОНДОВ В РАЗВИТИИ ФИНАНСОВОГО РЫНКА УЗБЕКИСТАНА – РИСКИ И БАРЬЕРЫ ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА УЗБЕКИСТАНА.....	48
<i>Абдуллоев Т.Б.</i> НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ФИДУЦИАРНОЙ ОБЯЗАННОСТИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ КОНСУЛЬТАНТОВ В США.....	51
<i>Абдурахимова Д.К.</i> ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ КАПИТАЛ БОЗОРИДАГИ ФАОЛИЯТИ ФАОЛЛАШТИРИШДА ИННОВАЦИОН АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ АҲАМИЯТИ.....	55
<i>Абдурахимов Б.А.</i> ДАВЛАТ СЕКТОРИДАГИ ТАШКИЛОТЛАРДА СМЕТАЛАР ИЖРОСИ ВА УНИНГ ҲИСОБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	59
<i>Абдусаломова Н.Б.</i> РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ РИВОЖЛАНТИРИШ ШАРОИТИДА ИНВЕСТИЦИЯЛАР ҲИСОБИНИ МҲХС АСОСИДА ТАШКИЛ ЭТИШ	62
<i>Абборов С.</i> ЎЗБЕКИСТОН ФОНД БОЗОРИ ОРҚАЛИ ИНВЕСТИЦИЯЛАР ЖАЛБ ҚИЛИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ МАҚСАДИДА СУКУКНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	66
<i>Анарқулов А.</i> РЕСПУБЛИКА ВА ҲУДУДИЙ ИНВЕСТИЦИОН САЛОҲИЯТДАН ОҚИЛОНА ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИАТЛАРИ.....	70
<i>Амонов Р.Н.</i> ЭЛЕКТРОН СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ COVID-19 ГА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ БИР УСУЛИ СИФАТИДА.....	74
<i>Абборов С.</i> ЎЗБЕКИСТОН ФОНД БОЗОРИ ОРҚАЛИ ИНВЕСТИЦИЯЛАР ЖАЛБ ҚИЛИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ МАҚСАДИДА СУКУКНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	78

Kazakov O.S.,
Namangan muhandislik texnologiya
instituti, i.f.n., dotsent

O‘ZBEKISTON INVESTITSIYA FONDLARINI YANADA RIVOJLANTIRISHNING HUQUQIY-ME‘YORIY ASOSLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda investitsiya fondlarini rivojlantirishning huquqiy va tartibga soluvchi jihatlari ko‘rib chiqiladi. Maqolaning oxirida mamlakatda investitsiya fondlarini rivojlantirishning huquqiy va tartibga soluvchi jihatlari takomillashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqildi.

Kalit so‘zlar: moliya, investitsiya fondi, nizom, qimmatli qog‘ozlar, qonun.

Аннотация. В данной статье обсуждены правовые и нормативные аспекты развития инвестиционных фондов в Узбекистане. В конце статьи выработаны предложения по усовершенствованию правово-нормативные аспекты развития инвестиционных фондов в стране.

Ключевые слова: финансы, инвестиционный фонд, устав, ценные бумаги, закон.

Abstract: This article discusses the legal and regulatory aspects of the development of investment funds in Uzbekistan. At the end of the article, proposals were developed to improve the legal and regulatory aspects of the development of investment funds in the country.

Keywords: finance, investment fund, charter, securities, law.

Rivojlangan davlatlar amaliyotiga ko‘ra, investitsiya fondlarining rivojlanishi moliya bozorlarining rivojlanishiga va shu asosda mamlakat iqtisodiy o‘shiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli, mamlakatimizda investitsiya fondlari faoliyatini rivojlantirish maqsadida, 2017–2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasida iqtisodiyotning real sektoriga bo‘sh mablag‘larni jalb qilish uchun korxonalar tomonidan chiqarilgan qimmatli qog‘ozlarni sotib olishni rag‘batlantirish, xususan, xaridlarni daromad solig‘idan ozod qilish vazifasi qoyilgan.¹ Bu, o‘z navbatida, mamlakatimizda investitsiya fondlarini rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish va qo‘llab-quvvatlash zarurligini keltirib chiqarmoqda.

Jahon amaliyotida investitsiya fondlarini shakllantirishning murakkab va ziddiyatli tajribasiga qaramay, ular aholining bo‘sh mablag‘lari iqtisodiyotning real sektoriga

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi qarori. O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish strategiyasi to‘g‘risida // O‘zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari to‘plami. – T.: 2017. № 6 (766). 32-b.

yoʻnaltirilishi mumkin boʻlgan asosiy institutlardan biri hisoblanadi. Biz respublikada oz boʻlsada, xususiylashtirish investitsiya fondlari, pensiya jamgʻarmasi va boshqalar kabi turli maqsadli fondlarni yaratishda tajribamiz bor. Biroq, kollektiv investitsiya bozori mexanizmlarini rivojlantirishning barcha masalalarini ishning yagona printsiplarini taʼminlaydigan va ularning faoliyatini tartibga soladigan huquqiy bazani oʻz vaqtida yaratmasdan va rivojlantirishsiz hal qilish mumkin emas. Shu sababli, bugungi kunda ushbu yoʻnalishdagi ishlar respublikada investitsiya fondlarining rivojlanishini taʼminlaydigan qonunchilik bazasini faol shakllantirish masalalariga qaratilmoqda.

Investitsiya fondi – bundan keyin maksimal foyda olish maqsadida ishtirokchilarning pul mablagʻlarini jamoaviy sarmoyalashni tashkil etadigan tijorat tashkiloti (yuridik shaxs).

Oʻzaro investitsiya fondi – bu ikki yoki undan ortiq jismoniy shaxslar – investorlarning ular tomonidan investitsiya faoliyatini amalga oshirish maqsadida ishonib topshirish uchun bergan mablagʻlarining yigʻindisi. Oʻzaro fond yuridik shaxs emas. Investitsiyalardan tushgan barcha foyda, boshqaruv kompaniyasi tomonidan aktivlarni boshqarish uchun undiriladigan komissiyalar bundan mustasno, fond aksiyadorlari tomonidan olinadi. Ikkala turdagi jamgʻarmalar boʻlajak investorlarning mablagʻlari hisobidan shakllantiriladi va turli sohalarga mablagʻ sarflash uchun ishlatiladi. Dunyoning koʻplab mamlakatlarida investitsiya fondlari bank omonatlari bilan bir qatorda mashhurdir.

Investitsiya fondlari yoki oʻzaro fondlar oʻz qatnashchilariga koʻplab afzalliklarni beradi. *Birinchi*dan, pul professionalning qoʻlida toʻplangan, bu jamgʻarmaning barcha ishtirokchilarining xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. *Ikkinchi*dan, pul odatda faoliyatning bir necha turiga yoʻnaltirilganligi sababli, yoʻqotish xavfi har bir ishtirokchining har biri uchun kamayadi. Yana bir afzallik – moliyaviy operatsiyalar narxining pasayishi, chunki fond ularning koʻp qismini amalga oshiradi.

Oʻzbekiston Respublikasining 2015-yil 28-avgustdagi ZRU-392-sonli «Investitsiya va oʻzaro fondlar toʻgʻrisida» gi qonuni har bir fondning xususiyatlarini aniq belgilaydi.¹ Unga koʻra, investitsiya fondi - bu investorlarning mablagʻlarini jalb qilish va investitsiya aktivlariga investitsiyalar kiritish maqsadida aksiyalar chiqaradigan aksiyadorlik jamiyati. Investitsiya fondlari oʻz faoliyatini faqat qimmatli qogʻozlar bozorini tartibga solish boʻyicha vakolatli davlat organi tomonidan berilgan litsenziya asosida amalga oshirish huquqiga ega. Qonunda fondning turlari aniqlangan – bu u tomonidan chiqarilgan aksiyalarni majburiy qaytarib olish sharti bilan. Investitsiya fondlarining turi uning taʼsis hujjatlarida koʻrsatilgan. Shuni taʼkidlash kerakki, investitsiya fondlari yangi yuridik shaxs tashkil etish yoki boshqa investitsiya fondini qayta tashkil etish yoʻli bilan yaratilishi mumkin. Agar investitsiya fondlari ga tegishli boʻlmagan boshqa yuridik shaxsni qayta tashkil etish orqali fond yaratishga yoʻl qoʻyilmaydi. Masalan, ushbu meʼyorga muvofiq MChJ yoki XK investitsiya fondiga aylanishi mumkin emas.

Investitsion fondlar samarali mexanizm boʻlib, aholining keng qatlamlari va tadbirkorlar oʻz resurslarini professional boshqarish, investitsiya xavflari va xarajatlarini kamaytirish hamda investitsiyalarni diversifikatsiya qilish imkoniyatiga ega boʻladilar. Taʼkidlash kerakki, investitsiya fondlari orqali investitsiya sxemasi jamoaviy investitsiya sxemalarini ishlab chiqishda xalqaro tajribaga muvofiq qurilishi kerak. Amaliyotda aksiyadorlik va

¹ https://www.norma.uz/nashi_obzori/ify_i_pify_cho_zachem_i_kak

o‘zaro investitsiya fondlari ajratiladi. Aktsiyadorlik investitsiya fondini ro‘yxatga olish va quyidagi xususiyatlarga ega xususiyatlar mavjud bo‘lgan holda faqat ochiq aktsiyadorlik jamiyati shaklida tashkil etish mumkin:

- fond o‘z faoliyatini faqat maxsus ruxsatnoma (litsenziya) asosida amalga oshirish huquqiga ega va tadbirkorlik faoliyatining boshqa turlarini amalga oshirish huquqiga ega emas;
- mol-mulkni qimmatli qog‘ozlarga va boshqa narsalarga investitsiya qilish fondning mutlaq predmeti hisoblanadi. Bunday holda, aktsiyalarni chiqarish boshlangunga qadar, kompaniya barcha investitsiya ob‘ektlarini belgilaydigan tasdiqlangan investitsiya deklaratsiyasiga ega bo‘lishi kerak;
- kompaniya mulkining maxsus huquqiy rejimi. Gap shundaki, amaldagi amaliyotda aktsiyadorlik investitsiya fondining mulki quyidagi turlarga bo‘linadi. Ushbu mulk investitsiya zaxiralari deb ataladigan investitsiyalar uchun mo‘ljallangan. Aynan shu mulk menejment kompaniyasining ishonchli boshqaruviga topshiriladi. Bundan tashqari, uning boshqaruv organlari va aktsiyadorlik investitsiya fondining boshqa organlari faoliyatini qo‘llab-quvvatlashga mo‘ljallangan mulk mavjud.

Faoliyatni amalga oshirish uchun investitsiyalarni jalb qilishning o‘ziga xos xususiyatlari haqida gapirish kerak, chunki aktsiyadorlik investitsiya fondi faqat oddiy ro‘yxatdan o‘tgan aktsiyalarni va faqat xususiy obunalarni joylashtirish huquqiga ega. Amaliyotda aktsiyadorlik investitsiya fondining aktsiyalari faqat naqd pulda yoki investitsiya deklaratsiyasida nazarda tutilgan mol-mulk bilan to‘lanishi mumkin. «Oddiy» aktsiyadorlik jamiyatidan farqli o‘laroq, aktsiyadorlik investitsiya fondi ularni joylashtirishda aktsiyalarni to‘liq to‘lashga imkon bermaydi.

Shunday qilib, investitsiya fondi bu aktsiyadorlik jamiyatiga tegishli bo‘lgan yoki jismoniy va yuridik shaxslarning umumiy ulushidagi mulkiy majmua bo‘lib, ulardan foydalanish va tasarruf etish faqat boshqaruv kompaniyasi tomonidan ushbu kompaniyaning aktsiyadorlari yoki ishonchli boshqaruv asoschilarining manfaatlariga muvofiq amalga oshiriladi.

Amaliyotda investitsiya jarayonlarini tartibga solishning muhim institutlaridan biri bu o‘zaro fondlardir. Jamg‘arma asosan odamlar guruhidan pul yig‘adigan va uni aktsiyalar, obligatsiyalar yoki boshqa qimmatli qog‘ozlarga investitsiya qiladigan yuridik shaxs bo‘lmagan tashkilotdir. Ushbu fond muassis (muassislar) tomonidan boshqaruvchi kompaniyaning ishonchli boshqaruviga berilgan mol-mulkdan iborat alohida mulkiy majmua. Shunga ko‘ra, amalda, o‘zaro investitsiya fondini tashkil etadigan mulk umumiy mulkchilik asosida mulkdorlarga tegishlidir.

Investitsiya fondlarini rivojlantirishning jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, ular bugungi kunda jamoaviy investitsiyalarni jalb qilishning eng samarali mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Qonun loyihasida umumiy qoidalar, tartibga solish predmeti va qandaydir tarzda fondlarga bevosita bog‘liq bo‘lgan tushunchalarning mohiyati, shuningdek ularning turlari va investitsiya ob‘ekti sifatida ruxsat berilgan vositalar doirasi ko‘rsatilishi kerak. Aktsiyadorlik investitsiya fondlarini tashkil etish va ularning faoliyatiga oid huquqiy me‘yorlarni ochishda ular uchun asosiy talablarni berish, shuningdek aktsiyalarni fond tomonidan joylashtirish va sotib olish mexanizmining asosiy qoidalarini shakllantirish zarur.

Kollektiv investorlarning huquqlarini himoya qilish uchun kompensatsiya mexanizmlarini yaratish bilan bog‘liq bir qator masalalarni ko‘rib chiqish kerak. Ushbu mexanizm-

larning ishonchli boshqaruvchilarning bankrotligi va noo‘rin boshqaruv xatarlariga nisbatan rivojlanishi huquqiy va moliyaviy boshqaruv mexanizmining tarkibiy qismidir. Qonun loyihasida investitsiya fondi bilan har qanday xatti-harakatlarga rioya qilmaslik bilan bog‘liq qoidabuzarliklar uchun tomonlarning huquqiy javobgarligi qoidalarini belgilashga alohida e‘tibor berilishi kerak.

O‘zbekistonda investitsiya fondlarini rivojlantirish uchun aholi va biznesni milliy iqtisodiyotda mavjud mablag‘larni jalb qilish va investitsiya fondlarining me‘yoriy-huquqiy bazasini jahon moliyaviy bozoriga integratsiyalashuvini ta‘minlash uchun rag‘batlantirish kerak. Xususan, «O‘zbekistonda o‘zaro fondlarni tashkil etish to‘g‘risida» va «O‘zaro fondlar reestrini yuritish tartibi to‘g‘risida» nizomni ishlab chiqish va amalga oshirish tavsiya etiladi. Ushbu me‘yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va amalga oshirish investitsiya fondlarining sof aktivlarini ko‘paytirishning muhim omillaridan biridir. Bizning fikrimizcha, o‘zaro investitsiya fondlarini yaratishda rivojlangan mamlakatlar tajribasidan foydalanish kerak. Bunday holda quyidagi mexanizmdan foydalanish tavsiya etiladi:

- ishonchli vakil o‘zaro investitsiya fondini ochish uchun hujjatlarni vakolatli organga taqdim etadi. Ushbu hujjatlar ko‘rib chiqilgandan keyin ruxsat beriladi;
- vasiyga o‘zaro fondni boshqarishga ruxsat berilgandan so‘ng, ishonchli shaxs o‘zaro fondni shakllantirish uchun tranzit (depo) hisobvarag‘ini ochadi. Ushbu hisobvaraqa fond nomi bilan ishonchli kompaniya tomonidan qimmatli qog‘ozlarni sotib olish bo‘yicha arizalarni qabul qilishni boshlaganligi to‘g‘risida bildirishnoma yuborilgunga qadar va ishonchli kompaniya qoidalari ro‘yxatdan o‘tkazilgandan so‘ng beriladi. Bundan tashqari, ishonchli shaxs o‘zaro fondni shakllantirish uchun maxsus bank hisob raqamini ochadi. Ushbu hisob ishonchli boshqaruv kompaniyasi fond bozorida qimmatli qog‘ozlarni sotib olishni boshlaganda, investitsiya fondining nomidan ochiladi;
- ishonchli kompaniya ishonchli fondning investitsiya bo‘linmalarining markaziy depozitariyida depozit hisob raqami ochiladi. Uning so‘zlariga ko‘ra, u investitsiya aksiyalarini o‘zaro fondga ro‘yxatdan o‘tkazish va saqlashni amalga oshiradi. Bundan tashqari, Qimmatli qog‘ozlar markaziy depozitariysi investitsiya birliklarining reestrini yuritadi. Unga ko‘ra, investitsiya birliklarining reestri Qimmatli qog‘ozlar bozorini muvofiqlashtirish va rivojlantirish markazi tomonidan belgilangan tartibda amalga oshiriladi.

